

Kwartaalmonitor Overheidsfinanciën

Tweede kwartaal 2017

Dalende schuld en stijgende inkomsten

- **Uitgelicht:** Uitgaven AOW minder hard gestegen
- **Totale overheid:** Stijgende inkomsten en stabiele uitgaven
Grote afname overheidsschuld en toename begrotingsoverschot
Rijk verkocht laatste aandelen ASR
- **Internationaal:** Vergeleken met EU snelle afname Nederlandse overheidsschuld
Oorzaken verandering overheidsschuld internationaal vergeleken
- **Rijksoverheid:** Opbrengst overdrachtsbelasting verder toegenomen
- **Decentrale overheden:** Waterschappen investeerden 2,4 miljard in waterwerken

De overheidsschuld gemeten als percentage van het bruto binnenlands product (bbp) kwam aan het einde van het tweede kwartaal uit op 58,7 procent. Het overheidssaldo op jaarbasis* kwam uit op een overschot van 1,1 procent van het bbp. Zowel voor de overheidsschuld als het -saldo liggen de huidige waarden onder de Europese bovengrenzen van 60 procent van het bbp voor de schuld en 3 procent voor het tekort.

De uitgaven van de overheid zijn in het eerste half jaar stabiel gebleven, mede door een afname van de groei van de AOW-uitgaven. De inkomsten van de overheid zijn toegenomen. Dit kwam onder andere door hogere opbrengsten van de overdrachtsbelasting. De verkoop van aandelen ASR en het begrotingsoverschot gaven ruimte om een deel van de overheidsschuld af te lossen. Vergeleken met de EU liet de Nederlandse overheidsschuld een snellere afname zien. Ook namen de investeringen van waterschappen de laatste jaren toe.

Kerncijfers Overheid

		'16			'17	
		II	III	IV	I	II
Miliard euro	Inkomsten	78,5	71,5	80,9	81,3	79,5
	Uitgaven	80,5	73,4	74,8	76,0	80,6
	Saldo	-2,1	-1,9	6,0	5,2	-1,1
	Overheidsschuld	437,7	428,8	434,2	422,6	420,6
% bbp**	Saldo	-1,0	-0,4	0,4	1,0	1,1
	Overheidsschuld	63,2	61,5	61,8	59,6	58,7

* Op jaarbasis wil zeggen dat bij de uitkomst in een verslagkwartaal de uitkomsten over de vorige drie kwartalen zijn opgeteld.

**Op jaarbasis

StatLine: Overheidsfinanciën; kerncijfers

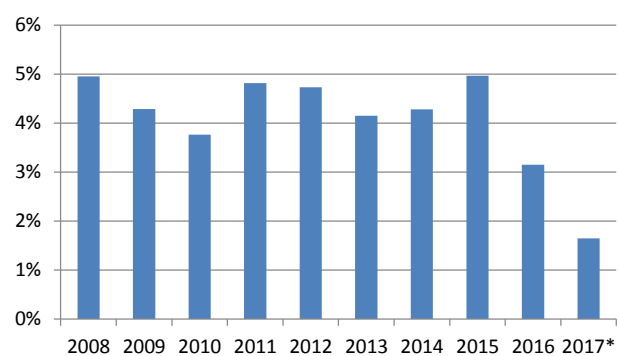
Uitgelicht

Uitgaven AOW minder hard gestegen

De overheid keerde in het eerste halfjaar van 2017 voor 19,8 miljard euro aan AOW-uitkeringen uit. Dit is weliswaar 1,6 procent meer dan in dezelfde periode in 2016, maar de toename is beduidend kleiner dan in voorgaande jaren. De groei was in 2016 3,1 procent, en in de jaren daarvoor zelfs meer dan vier procent.

De afname van de groei wordt sterk beïnvloed door de verhoging van de AOW-leeftijd. Vanaf 2013 is deze jaarlijks met één maand verhoogd. In 2016 en in 2017 is de AOW-gerechtigde leeftijd met drie maanden verhoogd, waardoor deze in 2017 op 65 jaar en 9 maanden ligt. Hierdoor daalde het aantal AOW-gerechtigden met bijna 19 duizend personen in de eerste helft van 2017. Daar staat tegenover dat door indexering de AOW-uitkering in die periode ongeveer 1,8 procent hoger is dan een jaar eerder, waardoor de totale uitgaven toenamen.

Jaar-op-jaar groei uitgaven AOW

*(2017 alleen q1 en q2)

StatLine: Overheid; Sociale uitkeringen

Kwartaalmonitor Overheidsfinanciën

Tweede kwartaal 2017

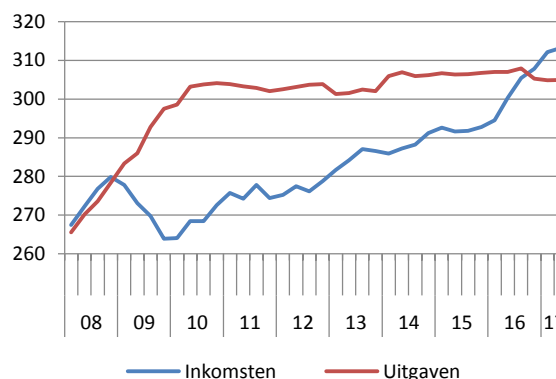
Totale overheid

Stijgende inkomsten en stabiele uitgaven

De inkomsten van de overheid stegen verder in het tweede kwartaal. De inkomsten namen toe met 1 miljard euro naar 313 miljard euro op jaarbasis. De inkomsten uit belastingen en premies stegen met 1,6 miljard euro vergeleken met hetzelfde kwartaal een jaar eerder. Hier droeg de btw met 0,5 miljard euro aan bij. Deze stijging werd grotendeels veroorzaakt door de toenemende bestedingen van onder andere huishoudens. De stijging van de inkomsten werd gedompt door verder gedaalde aardgasbaten. Ook de inkomsten uit dividenden daalden met 0,3 miljard euro, waaronder ook de dividendinkomsten uit aardgas.

Na een stijging van de uitgaven van de overheid tot 2010 zijn deze al jaren stabiel. In de afgelopen zeven jaar bewogen de uitgaven zich rond de 305 miljard euro.

Inkomsten en uitgaven op jaarbasis (mld. euro)

StatLine: Overheid; inkomsten en uitgaven:

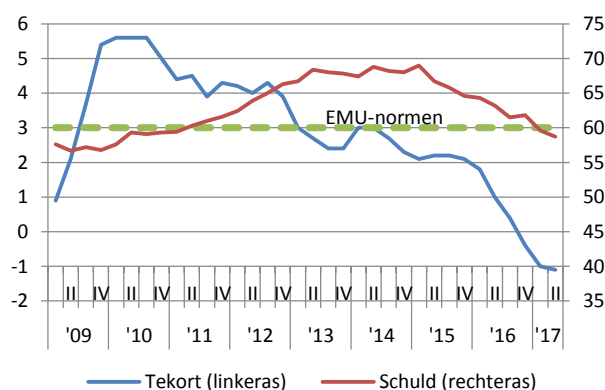
Grote afname overheidsschuld en toename begrotingsoverschot

In de eerste twee kwartalen is de overheidsschuld afgenomen met 13,6 miljard euro. Deze afname is de grootste in twee opeenvolgende kwartalen sinds het begin van de kwartaalmetingen door het CBS in 2000. De schuldquote, de overheidsschuld als percentage van het bbp, kwam uit op 58,7 procent. Dit is ruim 10 procentpunt minder dan de piek in 2015. De Europese norm voor de schuldquote is 60 procent van het bbp aan het eind van een kalenderjaar.

De verkoop van financiële bezittingen van de Staat kon gebruikt worden om een deel van de schuld af te lossen. Het gaat bijvoorbeeld om de verkoop van een gedeelte van het belang in ASR en ABN AMRO.

Deze financiële transacties tellen niet mee bij de berekening van het saldo van inkomsten en uitgaven van de overheid. Dit saldo kwam op jaarbasis uit op een overschot van 1,1 procent van het bbp. Sinds 2016 is sprake van een begrotingsoverschot.

Overheidstekort en -schuld op jaarbasis (%bbp)

Statline: Overheid; overheidssaldo en overheidsschuld

Rijk verkocht laatste aandelen ASR

Het Rijk heeft in het tweede en derde kwartaal de laatste aandelen in verzekeraar ASR verkocht. De totale opbrengsten tellen op tot bijna 3,8 miljard euro.

In 2008 kwam ASR in handen van het Rijk, toen de Nederlandse tak van het toenmalige Fortis werd overgenomen. Van het geheel van overnamekosten en kapitaalinjecties rekende het ministerie van Financiën bijna 3,7 miljard euro toe aan ASR.

Het aandelenbezit van het Rijk leverde in totaal ruim 0,6 miljard euro aan dividendontvangsten op. Hier stonden echter ook rentekosten tegenover omdat de overname gefinancierd moest worden. Het ministerie van Financiën rekende bijna 0,9 miljard euro aan rentelasten toe aan ASR¹. Deze inkomsten en uitgaven hadden een negatief effect op het overheidssaldo.

De inkomsten uit de aandelenverkoop hadden echter geen effect op het overheidssaldo. Deze opbrengsten konden wel worden gebruikt om de schuld mee te verlagen.

	2008-2013	2014	2015	2016	2017
Verkoopopbrengst				1.065	2.710
Dividendopbrengst	159	99	139	170	60*

* voorlopig cijfer

¹ Kamerbrief plaatsing aandelen A.S.R.

CBS: Staatsschuld door overname fortis/ABN AMRO 30 miljard hoger

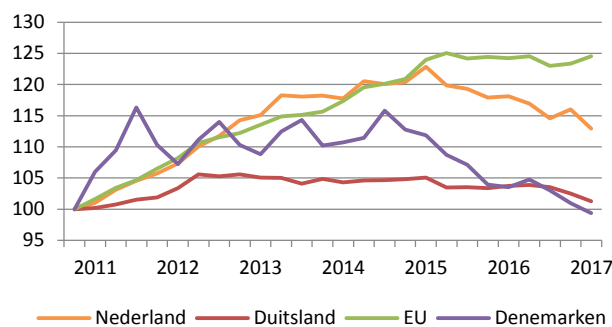
Internationaal

Vergeleken met EU snelle afname Nederlandse overheidsschuld

Tot 2015 nam de overheidsschuld in vrijwel alle landen van de Europese Unie (EU) toe. Vanaf eind 2014 werd bij een aantal landen een daling ingezet. De Nederlandse overheidsschuld nam de laatste twee jaar relatief snel af. Binnen de EU daalde alleen de schuld van de Deense overheid in dezelfde periode sneller. De Nederlandse overheidsschuld lag aan het eind van het eerste kwartaal van 2017 ruim 8 procent (37 miljard euro) lager dan in hetzelfde kwartaal twee jaar eerder. Ter vergelijking: de Deense overheidsschuld nam in dezelfde periode meer dan 11 procent (12 miljard euro) af.

Doordat in andere Europese landen de schuld bleef toenemen, is de totale overheidsschuld van alle EU-landen samen in de laatste twee jaar per saldo op een vergelijkbaar niveau gebleven.

Index overheidsschuld (2010=100)

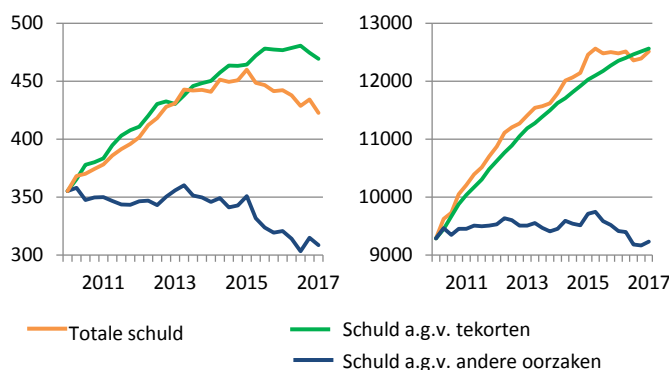
Eurostat: General government gross debt - quarterly data

Oorzaken verandering overheidsschuld internationaal vergeleken

De overheidsschuld van een land verandert onder andere door begrotingstekorten die worden gefinancierd of juist overschotten die worden gebruikt om de schuld af te lossen. Er zijn ook andere oorzaken dan het overheidssaldo, bijvoorbeeld financiële transacties die geen impact hebben op het saldo maar die wel gebruikt kunnen worden om de schuld af te lossen.

In Nederland nam de overheidsschuld tussen 2010 en 2015 vooral toe als gevolg van begrotingstekorten. Vanaf begin 2015 had de afname van de overheidsschuld vooral andere oorzaken, zoals de recente verkoop van aandelen ASR. Voor de Europese Unie als geheel is tot 2015 een vergelijkbaar patroon zichtbaar. Hierna nam het gedeelte van de schuld veroorzaakt door andere oorzaken echter veel minder snel af. Ook bleef de schuld veroorzaakt door begrotingstekorten toenemen. Deze combinatie zorgde voor een stabiel niveau van de totale overheidsschuld van de landen van de Europese Unie, vergeleken met een daling in Nederland.

Overheidsschuld Nederland (links) en EU (rechts) (mld. euro)

Eurostat: General government deficit (-) and surplus (+) - quarterly data

Eurostat: General government gross debt - quarterly data

Rijksoverheid

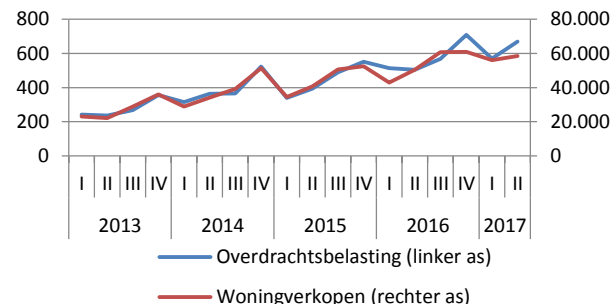
Opbrengst overdrachtsbelasting verder toegenomen

De overheid incasseerde 1,2 miljard euro aan overdrachtsbelasting in de eerste helft van 2017. Dit was ruim 20 procent meer dan in dezelfde periode vorig jaar. Hiermee is de stijgende trend van de afgelopen vier jaar doorgezet.

Sinds de eerste twee kwartalen van 2013 is de overdrachtsbelasting met meer dan 150 procent toegenomen. Toen lag de opbrengst uit de overdrachtsbelasting op een dieptepunt door de crisis op de woningmarkt.

De overdrachtsbelasting steeg doordat er meer woningen werden verkocht. In de eerste twee kwartalen van 2017 wisselden bijna 115 duizend woningen van eigenaar, tegenover ruim 45 duizend in de eerste helft van 2013.

Overdrachtsbelasting (mln. euro) en woningverkoppen (aantal)

StatLine: Overheid: ontvangen belastingen

StatLine: Bestaande koopwoningen: aantal verkochte woningen

Decentrale overheden

Waterschappen investeerden 2,4 miljard in waterwerken

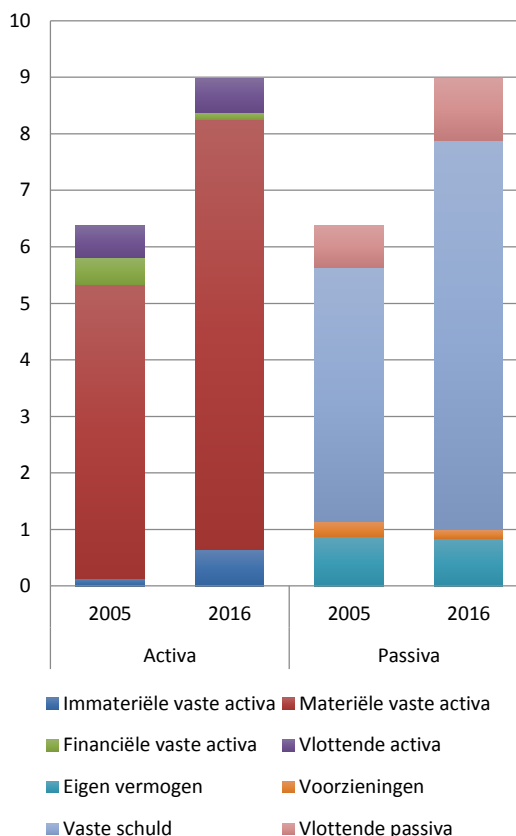
De bezittingen van de Nederlandse waterschappen stonden eind 2016 voor bijna 9 miljard euro op de balans van de waterschappen. Het gaat met name om materiële vaste activa, zoals waterkeringen, gemalen, zuiveringsinstallaties en andere waterwerken, de zogenaamde GWW-werken of waterwerken.

Eind 2005 was de totale balanswaarde nog 6,4 miljard euro. De stijging van 2,6 miljard euro in elf jaar tijd kwam bijna volledig door netto-investeringen in materiële vaste activa. De waarde hiervan steeg met 2,4 miljard euro naar 7,6 miljard euro eind 2016. De waterschappen investeerden onder meer in grote projecten voor de bescherming tegen het water, zoals het 'Hoogwaterbeschermingsprogramma' en 'Ruimte voor de rivier'. Ook door investeringen in waterzuiveringsinstallaties en de bijbehorende infrastructuur steeg de waarde van de materiële vaste activa.

De bezittingen van waterschappen werden voornamelijk gefinancierd door het aangaan van leningen. De stijging van 2,6 miljard euro van alle bezittingen was dan ook terug te zien in een stijging van de vaste schuld. Die nam tussen 2005 en 2016 per saldo met 2,4 miljard euro toe. Eind 2016 hadden waterschappen een vaste schuld van 6,9 miljard euro.

In 2016 legden waterschappen 2,7 miljard euro aan heffingen op. De basis hiervoor zijn de beheers- en onderhoudskosten van waterschappen samen met de kapitaallasten, zoals rente, van de leningen die gebruikt werden om de investeringen te financieren. Ruim de helft van de opbrengsten van waterschappen was afkomstig uit de watersysteemheffing, de heffing die bestemd is voor de bescherming tegen het water en voor voldoende kwalitatief oppervlaktewater. Voor de taak van afvalwaterzuivering inden waterschappen 1,3 miljard euro.

Bezittingen en schulden van waterschappen (mld. euro)

[CBS: Waterschappen inden 2,7 miljard aan heffingen in 2016](#)
[StatLine: waterschappen; balansposten per waterschap](#)
[StatLine: Opbrengsten waterschapsheffingen; begrotingen en realisatie](#)

Opmerkingen betreffende deze publicatie

- Deze publicatie is samengesteld op basis van cijfers zoals deze op 28 september 2017 beschikbaar waren. Mogelijk zijn er op het moment van lezen actuelere cijfers beschikbaar. Deze kunt u vinden via de links onder de grafieken.
- De cijfers zijn doorgaans niet seizoensgecorrigeerd. Indien dit wel het geval is, staat dit aangegeven in de tekst/grafiek.

Colofon

Tekst Sector Overheidsfinanciën en Consumentenprijzen

Datum 28 september 2017

Meer informatie

CBS Infoservice: [infoservice online](#)
Telefonisch (09.00-17.00 uur) 088 570 7070

Media:
CBS Persdienst: persdienst@cbs.nl
Telefonisch: 070 337 4444

Meer informatie over overheidsfinanciën en eerdere versies van de kwartaalmonitor zijn te vinden op onze themapagina [Overheid en politiek](#).